

DEVELOPMENT OF ATTITUDE SELF-ANALYSIS CAPACITY FROM THE PERSPECTIVE OF PREVENTING SOCIO-CULTURAL NON-INTEGRATION

DEZVOLTAREA CAPACITĂȚII DE AUTOANALIZĂ ATITUDINALĂ DIN PERSPECTIVA PREVENIRII NEINTEGRĂRII SOCIOCULTURALE

Ecaterina TARNA, Doctor Habilitatus, Associate Professor
“Ion Creangă” State Pedagogical University of Chisinau
ORCID ID: 0000-0001-5408-9504

CZU: 159.923.2:316.74:37.013

DOI: 10.46727/c.27-28-09-2024.p380-386

Abstract. *This article contains general ideas about the issue of developing the capacity for attitudinal self-analysis from the perspective of preventing sociocultural non-integration. To be socioculturally integrated, refugees must adhere to certain values, opinions and attitudes of the reference group. The increased effort to which refugees are subjected to seek adaptation in the current conditions of strong socioeconomic ascent and informational explosion amplifies the emergence of sociocultural integration difficulties. In our view, sociocultural non-integration is due to either attitudinal self-analysis deficiencies, or to social conditions that favor the appearance of certain disintegrative behaviors, destructive and dysfunctional for the stability of the social system. In this article, we highlight our aspiration for the development of the consciously and purposefully chosen non-conflictual attitude of perspective preventing sociocultural non-integration. We believe that developing the capacity for attitudinal self-analysis requires a good knowledge of personality, involving the acceptance of one's identity and the acquisition of discernment to distinguish between permitted and prohibited conduct, between constructive and destructive conflicts, between legitimate means and illegitimate, between desirable and undesirable goals from a sociocultural point of view.*

Keywords: *development, self-analysis, attitudes, integration, non-integration, socio-cultural integration, refugees.*

După cum vom relata în acest articol, dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală presupune deschidere relațională, ceea ce înseamnă pentru persoanele refugiate să se lase călăuzite de pozitivism și nu de negativism, egoism, egocentrism, ură, prejudecăți, suspiciune etc., atitudini conflictuale distructive care induc o stare de neîncredere în potențialul lor, conducându-i spre închidere relațională și neintegrare socioculturală. Anticipând expunerea teoretică, care, în special, este un îndemn pentru dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală din perspectiva prevenirii neintegrării socioculturale, trebuie să precizăm că integrarea refugiaților este un proces sociocultural fundamental și diferit de la o cultură la alta, de la un nivel de organizare socială la altul. În prezent, există numeroase probleme vizând cunoașterea perspectivelor prevenirii neintegrării socioculturale, fiind determinate, îndeosebi, nu numai de deficiența dezvoltării capacității de autoanaliză atitudinală sau de criza morală contemporană, dar și de lipsa cercetărilor și publicațiilor în domeniul respectiv.

Pornind de la studierea „atitudinilor rasiale ca parte a Comisiei pentru interacțiunile comunitare”, Morton Deutsch, considerat fondatorul conceptului „rezolvare constructivă a conflictului” [apud 10], ne-a inspirat să reamintim că *suntem condiționați de contextul sociocultural*. Prin urmare, comportamentul refugiatului nu poate fi înțeles decât dacă se ține cont de elemente specifice culturii și atitudinii individuale care condiționează percepțiile, nevoile, interesele și aspirațiile personale. În plus, noțiunea de integrare socioculturală exprimă o însușire pluridimensională concretizată în aspecte de factură atitudinală, educațională, comunicațională, relațională, comportamentală etc.

Suntem convinși că integrarea socioculturală solicită refugiaților dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală, fiind destinată să legitimizeze principiul postcompetitiv al relațiilor deschise,

cooperante și nu coercitive sau individualiste. Cu alte cuvinte, plecăm de la ferma convingere că o personalitate morală, indiferent de cultură, naționalitate, localizare geografică conștientizează că integrarea socioculturală pretinde un *comportament moral comun*, de exemplu: 1) să respecti oamenii; 2) să urmărești bunăstarea lor; 3) să eviți acțiunile care le dăunează; 4) să tratezi oamenii echitabil etc. Bineînțeles, suntem obligați să adoptăm un model care pune în evidență *normele simțului comun*, ceea ce de fapt reprezintă *moralitatea comună*. Și aici apare o întrebare: *De ce unii oameni devin din când în când imorali prin egoism exagerat sau prin încălcări ale unor principii și norme morale acceptate de comunitatea din care fac parte sau la care vrea să adere?* De regulă, evaluarea integrării/neintegrării socioculturale este bazată pe consecințele faptelor după analiza acțiunilor săvârșite (sunt analizate prejudiciile cauzate), dar, deseori, nu știm ce este în intern (intrapersonal). Avem în vedere atitudinea care reclamă ceva extern pentru a crea un circuit al comportamentului observat, întrucât majoritatea atitudinilor își dobândesc expresia în legătură cu forțele sociale, obiceiurile, tradițiile și toate valorile socioculturale. În acest context, J. Dewey scria că „cinstea, castitatea, răutatea, toanele, curajul, trivialitatea, hărnicia, iresponsabilitatea nu sunt posesiuni particulare ale unei persoane. Ele sunt adaptări funcționale ale capacităților personale la forțele înconjurătoare” [5]. Tocmai această funcționalitate determină necesitatea *dezvoltării capacității de autoanaliză atitudinală*, deoarece însăși „atitudinile se formează și se dezvoltă numai în activitățile de viață ale personalității” [12]. De exemplu, *într-o situație conflictuală, atitudinile noastre se vor schimba treptat, după cum participanții sunt considerați prietenii sau dușmanii noștri*. Dacă cineva este prietenul nostru, atitudinea față de el va fi deschisă, nonconflictuală și îi vom demonstra înțelegere, compasiune, susținere relațională, iar dacă îl considerăm concurentul/dușmanul nostru, atitudinea va fi conflictuală și vom demonstra ură, ostilitate.

În special, când se încearcă argumentarea *importanței valorilor în integrarea socioculturală*, se cuvine a menționa, înainte de toate, că A. Chircev este cel care încă în 1941 a vorbit despre „rolul pe care-l deține atitudinea în procesul de integrare a personalității umane în grup, în formele sociale și culturale” [4, p.2]. Conform viziunii lui A. Chircev, deducem că *dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală din perspectiva prevenirii neintegrării socioculturale* se manifestă progresiv, deoarece „integrarea individului în mediu se face treptat. Tot astfel, treptat, se formează și atitudinile individului față de mediu” [*Ibidem*, p. 3]. Prin urmare, în prima etapă, refugiatul se adaptează și se integrează în mediul sociocultural în măsura în care reușește să dobândească atitudini pozitive față de acest mediu, mai mult sau mai puțin definite. Prin urmare, în procesul de integrare socioculturală se impune decelarea (determinarea) atitudinilor personale existente la nivelul cel mai profund al personalității și a comportamentelor exteriorizate în baza principiilor fundamentale de moralitate comună:

- *Principiul respectului autonomiei* – trebuie să recunoaștem și să nu împiedicăm manifestarea capacității persoanelor de a-și hotărî liber propriile alegeri și de a acționa fără interferența altora pe baza propriului sistem de valori și credințe. Potrivit lui V. Mureșan [9, p. 109], o persoană autonomă are: 1) capacitatea de creare a ideilor și scopurilor în viață (este rațională); 2) capacitatea înțelegerii morale, a „autolegislării” morale și a vieții private; 3) capacitatea de a reflecta și a acționa fără a fi constrâns (libertatea); 4) capacitatea responsabilității personale și a implicării politice.
- *Principiul binefacerii* – persoanele au obligația să promoveze acele interese, care sunt importante și legitime, conștientizând beneficiile, daunele și riscurile în vederea obținerii *celui mai mare beneficiu* pentru toți cei implicați, tratați în mod imparțial.
- *Principiul nefacerii răului* – oamenii nu trebuie să comită acte ce cauzează răul, cu excepția situației în care există un temei suficient pentru a nu proceda așa. Dacă nu poți face binele fără să faci simultan și un rău, atunci e preferabil să nu acționezi (interpretare extremă).
- *Principiul dreptății* – trebuie să distribuim echitabil (nepărtinitor) bunurile și serviciile din domeniul evaluat, să nu discriminăm persoanele, să le apreciem după merit, nevoi, contribuție și responsabilitate etc., ținând cont de resursele disponibile.

- *Principiul respectului demnității* – trebuie să respectăm ființa umană ca valoare supremă în lumea naturală, adică, să nu o tratăm niciodată doar ca mijloc, ci întotdeauna ca depozitara unei valori intrinseci supreme.
- *Principiul integrității* – trebuie să protejăm de orice ingerință externă o sferă de valori și însușiri intangibile prin care indivizii umani își identifică felul lor esențial de a fi sau a munci și care, dacă sunt afectate, se pune în pericol chiar identitatea indivizilor umani.
- *Principiul vulnerabilității* – trebuie să avem o grijă specială de cei vulnerabili, de cei a căror autonomie, demnitate sau integritate sunt posibil a fi amenințate.
- *Principiul precauției* – nu trebuie să acționăm în modalități care pot fi dăunătoare în viitor chiar și în condițiile în care nu putem prezice exact care vor fi daunele și cine vor fi cei afectați.
- *Principiul subsidiarității* – cei aflați pe poziții de autoritate trebuie să recunoască dreptul persoanelor (sau comunităților) subordonate de a participa la deciziile care-i afectează direct, în acord cu principiul respectului demnității și cu responsabilitatea lor pentru maximizarea binelui comun.
- *Principiul publicității* – regulile morale acceptabile, ca și temeiurile justificării lor, trebuie să fie cunoscute și recunoscute de toți cei implicați (să fie publice și explicate).
- *Principiul solidarității* – trebuie să acționăm astfel, încât să împărțăm atât avantajele, cât și poverile, în mod egal și drept. Comunitatea are obligația de a sprijini persoanele refugiate care nu-și pot asigura singure nevoile sociale, obligația de a spori coeziunea socială.
- *Principiul egalității* – trebuie acționat în așa fel, încât să asigurăm egalitatea șanselor pentru toate persoanele și pentru eliminarea oricăror forme de discriminare.
- *Principiul fericii sau al „binelui omului”* – trebuie să acționăm pentru cultivarea acelor virtuți ale personalității, care sprijină împlinirea funcției sale definitive cetățenești.

Principiile enunțate sunt o sursă de apel spre *dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală din perspectiva prevenirii neintegrării socioculturale prin acceptarea moralității comune*. În special, prevenirea neintegrării socioculturale exprimă efortul fiecăruia de a menține integritatea și unitatea moralității comune. Astfel, simțul identității personale și stabilitatea într-un grup multicultural nu sunt posibile fără respectarea de către toți a unui minim de cerințe morale ale vieții în comun și fără funcționarea opiniei de grup, care asigură integrarea refugiaților în viața comunitară. Raționamentul expus are ca suport *autoportretizarea*, care, după cum constată M. Golu [6], reprezintă un stadiu evolutiv de încredere în propria persoană: *Eu sunt Eu, nu sunt nici Tu, nici El*, deși, poate, în anumite privințe, ne apropiem și ne asemănăm, dar oricum: *Eu nu pot fi Tu, Tu nu poți fi Eu, Eu nu pot fi El, El nu poate fi Tu, El nu poate fi Eu*. În această ordine de idei, autorul menționează că *triada Eu-Tu-El* devine un cadru general de relaționare, care presupune deschidere, comunicare, transfer, imitare, dar și închidere, delimitare, individualizare și originalitate. În acest sens, *dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală* ne „obligă” la un „exercițiu de sinceritate” cu noi și față de noi înșine, descoperind o problemă internă generatoare de conflicte atât la nivel intrapersonal, cât și interpersonal. De exemplu, *refugiatul integru moral este stăpânul acțiunilor sale, respectă cultura și normele grupului la care aderă, își urmează convingerile morale și nu se simte constrâns*. Așadar, prevenirea neintegrării socioculturale nu prevede constrângeri sau sancțiuni, ci promovează libertate în acțiunile morale și autonomie decizională.

Generalizând cele prezentate până în acest punct, vom reține că atitudinea reflectă „o tendință pro sau contra față de un element din mediu, care devine astfel o valoare pozitivă sau negativă, deoarece o atitudine are semnificație numai în relație cu anumite valori” [11]. Astfel, primul element pe care ar trebui să-l cunoaștem foarte bine este atitudinea noastră. În acest sens, primul pas trebuie să fie *dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală* care reprezintă identificarea stării noastre interioare și a alternativei acesteia. Dincolo de afirmațiile expuse, este important să cunoaștem că alternativele respective țin de *echilibrul interior* – relație de armonie între elementele componente ale personalității noastre și *dezechilibrul interior* – relație viciată între elementele componente ale personalității noastre.

Potrivit lui A. Adler, starea noastră interioară de echilibru sau dezechilibru derivă din modul în care elementele personalității noastre (atitudine, convingeri, valori, nivel de inteligență, mod de

gândire, nivel de educație, caracter etc.) interacționează cu elementele mediului în care ne aflăm [1, p. 34]. În opinia noastră, aceste elemente pot avea orice grad de specificitate, de la simple răspunsuri explicite, de genul „manierelor folosite la masă” până la atitudini foarte generalizate. De asemenea, sistemele valori-atitudini împărtășite de refugiați se pot reflecta în varii forme de comportament explicit legate de statutul pe care îl au. De exemplu, acțiunile noastre ca personalitate morală reflectă ca „o oglindă” ceea ce valorizăm, apreciem și judecăm evenimentele ca membri ai comunității socioculturale din mediul în care trăim și socioprofesionale din mediul în care muncim. Deci, personalitatea morală creează valori și este creată de valori doar dacă „este modelată sub influența unor anumite valori (a binelui, adevărului, frumosului, dreptății etc.)”, după cum constată Grünberg [7, p. 133]. De exemplu, nu ne naștem integri morali sau cu o atitudine nonconflictuală, ci devenim ca atare printr-o permanentă conștientizare, interiorizare, activare a integrității morale ca virtute, ceea ce ne va ghida în situațiile conflictuale. Se pleacă de la afirmația lui Aristotel precum că „virtutea este o dispoziție habituală ce formează și duce la perfecțiunea personalității morale” [11], ceea ce trebuie să sensibilizeze pentru *dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală*.

Insistăm pe ideea că *dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală* este un proces formativ și dinamic care facilitează trasarea unor perspective de prevenire a neintegrării socioculturale. În concordanță cu importanța pe care o acordăm *dezvoltării capacității de autoanaliză atitudinală*, menționăm că refugiații pot să urmeze cei zece pași ai tradiției pozitiviste:

1. ***Să exprimăm recunoștință – grațitudinea ne permite să depășim egoismul, demonstrând atitudini nonconflictuale față de cei care au contribuit la succesele noastre, ceea ce ne va face fericiți și conectați relațional.***
2. ***Să cunoaștem și să recunoaștem valorile ca surse ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale – este o modalitate de orientare selectivă legată de moralitate, norme și preferințe.***
3. ***Să dezvoltăm atitudini nonconflictuale față de noi înșine – dacă suntem tulburați de un conflict intrapersonal, cu certitudine vom genera conflicte externe fie prin exteriorizarea emoțională a trăirilor emoționale, fie prin suferințe care trădează nemulțumirile nutrite.***
4. ***Să nu comparăm atitudinile noastre cu atitudinile celorlalți – comparați-vă dacă ați fost azi mai buni și mai fericiți decât ați fost ieri. Cei fericiți își focusează energia pe propriile atitudini, activități fără a se compara cu alții.***
5. ***Să fim binevoitori și corecți cu cei din jur – furia, ura, invidia, suspiciunea, ostilitatea, tensiunea, explozia emoțională înrăutățesc relațiile interpersonale, întrucât atitudinea conflictuală este ca un bumerang, se întoarce împotriva autorului său.***
6. ***Să ne exprimăm clar dezacordul față de atitudinea conflictuală – nu uitați că prin exprimarea atitudinii nonconflictuale demonstrăm dorința de a rezolva constructiv conflictul. Nu vă lăsați dominați de cei cu atitudini conflictuale, nu sunt admise amenințările, furia, certurile etc.***
7. ***Identificați clar statutul, rolul, legitimitatea și obiectivele – manifestați autoritate profesională fără a-l ataca pe celălalt. Fiți conștient de propriile limite și de limitele celuilalt. Demonstrați funcționalitatea atitudinii nonconflictuale.***
8. ***Să rezolvăm constructiv conflictele – atitudinea nonconflictuală se dezvoltă în acțiuni reale, evitarea conflictelor nu este o soluție, mai devreme sau mai târziu acesta va escalada.***
9. ***Să învățăm a ierta – deprinderea de a ierta demonstrează dezvoltarea atitudinii nonconflictuale, deoarece demonstrează că ai decis să te eliberezi de reproșuri și ură față de cel care te-a rănit.***
10. ***Să nu uităm că dezvoltarea atitudinii nonconflictuale e un proces pe care trebuie să-l actualizăm – tot ce trebuie să facem este să menținem în permanentă interesul pentru dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală.***

În opinia noastră, capacitatea de autoanaliză atitudinală se dezvoltă în baza valorilor morale cunoscute și recunoscute de întreaga societate, amplificând gândirea pozitivă și calitatea relaționării ca perspectivă de integrare socioculturală, deoarece „toate atitudinile decurg mai mult sau mai puțin dintr-un set comun de valori” [4]. Evident, interconexiunea dintre valorile morale și atitudinea nonconflictuală poate fi observată în procesul selectiv al acțiunilor de rezolvare a conflictelor, deoarece valorile suscită ierarhizarea preferințelor și executarea alegerii, constituind principii pentru deciziile asumate. De exemplu, trasarea perspectivelor de integrare socioculturală prin cunoașterea și recunoașterea valorilor ca surse ale dezvoltării atitudinii este un proces formativ care presupune componente ce interacționează permanent, însemnând crearea unor coordonate dintre ceea ce anume i se solicită refugiatului pentru a se integra sociocultural (dezvoltarea funcțională) și ceea ce acesta demonstrează relațional (dezvoltarea atitudinală). În accepțiunea autoarei T. Callo [3], *atitudinea* exprimă un *veritabil modus vivendi*, modul în care alegem să ne raportăm la evenimentele din viața noastră, acel *filtru mental* prin care ne reprezentăm viața, cu tot ce implică ea. Atitudinea mai înseamnă suma tuturor acțiunilor și reacțiilor noastre interne, a soluțiilor creative pe care le identificăm și le punem în practică. Atitudinea este „combustibilul” interior ce ne propulsează către obiectivele și scopurile noastre. Atitudinea înseamnă să ne concentrăm mai puțin pe lipsurile și defectele noastre și mai mult pe calități, talente și posibilități. În general, oamenii trebuie să fie conștienți că se folosesc de atitudinile nonconflictuale și raportările valorice ca de o „oglinză” pentru ei înșiși. Prin urmare, *dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală creează o stare pozitivă de rezonanță intrapersonală și interpersonală*, impulsionând spre o deschidere relațională, pe care o considerăm ca o perspectivă de prevenire a neintegrării socioculturale. În contextul tematic abordat, este important să înțelegem că formarea atitudinilor se produce prin: 1) experiență directă; 2) condiționarea clasică; 3) condiționarea instrumentală; 3) învățarea prin observație; 4) dezvoltarea cognitivă. Așadar, *dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală* nu este instinctivă, poate fi orientată constructiv sau distructiv, având o anumită durată în timp, influențând procesul de integrare socioculturală. După cum menționează F. Lelord [apud 10], omul are cele mai multe posibilități de alegere a atitudinilor sale și este, prin aceasta, cel mai capabil să-și structureze viața și mediul sociocultural în mod rațional.

În special, expresia externă a atitudinii o reprezintă opinia și acțiunea. Opinia este forma verbală de exteriorizare a atitudinii, constând din judecăți de valoare și de acceptare (acord) sau de respingere (dezacord) în legătura cu diferitele situații, evenimente și sisteme de valori. Opinia este o modalitate constatativ – pasivă de raportare la lume care nu introduce nici o schimbare în situație. În plus, credințele și opiniile rezulta din formarea și dezvoltarea atitudinilor; însă la rândul său, ele condiționează atitudinile. Toate atitudinile bazate pe elemente pronunțat afective sunt susceptibile de schimbare, întrucât ele dețin în mod potențial conflictul sau criza care poate fi actualizată la un moment dat, când intervine o experiență nouă. Potrivit lui A. Chircev [4, p.88], cele mai numeroase crize atitudinale sunt de natură religioasă și politică, întrucât atitudinile specifice acestor domenii ale vieții sociale sunt clădite pe valori și elemente pronunțat afective. Majoritatea autorilor consideră că schimbarea atitudinilor poate fi produsă prin *imitație, asociație, reflex condiționat și adaptare negativă*. Prin urmare, modul prin care refugiatul relaționează cu ceilalți depinde de sistemul său propriu de atitudini și valori care au un impact nemijlocit asupra procesului de adaptare și integrare socioculturală. De asemenea, experiența refugiatului (trecutul), starea lui de spirit (prezentul), așteptările și scopurile pe care le urmărește (viitorul) poate influența atât pozitiv, cât și negativ integrarea socioculturală. Recomandările specialiștilor în domeniu pot fi reduse la un set de reguli, norme, pe care, respectându-le, refugiații pot evita nerecunoașterea și conflictul distructiv. În acest sens, motivele divergențelor de opinii pot fi:

- ciocniri de interese contradictorii;
- disonanțe culturale sau de limbaj, care împiedică înțelegerea reciprocă;
- aprecieri diferite ale unei situații date;
- opinii divergente privind uzajul anumitor obiective sau instrumente;
- revenirea persistentă la unele atitudini anterioare, care devin antagonice.

Ținând cont de următoarele sugestii, putem depăși problemele respective:

- evitați convorbirile negative;
- nu vă plângeți și nu puneți pe umerii altora propriile probleme și greutăți;
- evitați formele de adresare care îi înjosesc pe interlocutori;
- evitați manifestările de intoleranță, de iritare, de supărare față de cei din jur;
- nu admiteți în comunicare presiunea și forța;
- nu admiteți amenințările cu pedeapsa sau cu alte consecințe negative;
- nu acceptați provocarea interlocutorului spre conflict;
- evitați certurile, aducând argumente logice;
- evitați să vă opuneți în mod demonstrativ;
- abțineți-vă de a vă implica în chestiunile altor oameni;
- abțineți-vă de a fi sâcâitor și plicticos

Este de reținut că, amenințând, înjosind, ofensând, nu facem altceva decât contribuim la sporirea greutății patologiei psihice din lumea care ne înconjoară, după cum ne atenționează A. Maslow [8]. Întrucât cazurile de neintegrare socioculturală îi sporesc refugiatului temerile față de relaționare deschisă, este important ca acesta să le identifice pe cele care generează conflicte distructive [10]:

- tendința de a acționa pasiv în diferite situații conflictuale;
- încălcarea frontierei relaționale;
- manifestarea atitudinii conflictuale față de celălalt;
- potențialul scăzut al refugiatului de evaluare apreciativă în raport cu anumite valori în situații conflictuale;
- nemulțumirea de propria persoană;
- comportamentul inacceptabil;
- lipsa respectului reciproc;
- trăsăturile negative de caracter;
- interesele și nevoile incompatibile;
- evitarea conflictelor sau adaptarea la conflicte;
- perceperea celuilalt ca adversar (dușman) sau concurent într-o anumită activitate;
- gândirea negativă și tendințe spre pesimism;
- nerespectarea sau lipsa valorilor morale

În lucrarea „Educația, Profesorul și Vremurile. Eseuri de pedagogie socială”, Gabriel Albu susține că „asistăm la o deteriorare evidentă a toleranței și a respectului (reciproc), a considerației și a atenției față de celălalt. Citându-l pe Grayling, autorul G. Albu descrie „epoca noastră ca accentuat concurențială și prioritar financiară, care suferă de slăbirea coeziunii sociale, iar consecința imediată este fenomenul îngrijorător al sciziunilor și al proliferării pretextelor, situațiilor și zonelor conflictogene [2, p. 13]. În această accepție, o condiție vitală de prevenire a degradării atitudinale constituie îndemnul *pentru cooperare*. De exemplu, constructorii turnului Babel au fost lipsiți de ceea ce numim astăzi *spirit de echipă*, eșecul suferit a demonstrat importanța cooperării, comunicării, dar și a prevenirii conflictelor în grup.

În concluzie, atunci când vorbim despre *dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală din perspectiva prevenirii neintegrării socioculturale*, nu în ultimul rând trebuie să acordăm celuilalt o atenție pozitivă necondiționată, care înseamnă să fii pregătit să accepți orice manifestare a acestuia fără să-l judeci ca personalitate. Această atitudine este dificil de atins, pentru că presupune o bună cunoaștere a sinelui, acceptarea propriei persoane, cu toate emoțiile și valorile sale. Faptul că suntem diferiți nu mai reprezintă un pericol de care trebuie să se ferească lumea. Cu siguranță, mediul sociocultural este un pattern valoric și atitudinal, fiind un spațiu favorabil transmiterii sistemului de valori morale acceptate de întreaga societate. Parafrazându-l pe T. Hobbes [apud 12], care susținea că „legea este conștiința statului”, vom afirma că valorile morale și atitudinile

nonconflictuale sunt legi pentru personalitățile morale. Așadar, o personalitate cu adevărat morală are dezvoltată capacitatea de autoanaliză atitudinală, are convingeri morale, mai bine-zis, se conduce după postulatul lui Seneca „ceea ce nu oprește legea oprește bunăcuviința”. De exemplu, nu este suficient să cunoști un set de reguli care definesc politețea ca valoare comportamentală, întrucât adevărata politețe este cea recunoscută ca parte a sistemului tău de valori, fiind activă și atunci când nimeni nu te vede. Sintetizând, merită să reținem că *dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală* ne interesează și ca o strategie de integrare socioculturală realizată prin deschidere, relaționare, colaborare, comunicare, onestitate, libertate etc., și nu una a constrângerii, dependenței și supunerii. Sub acest unghi de vedere prospectiv și pozitivist, rațiunea pentru care optăm presupune o implicare activă și un angajament puternic din partea refugiaților vizând dezvoltarea capacității de autoanaliză atitudinală din perspectiva prevenirii neintegrării socioculturale.

Bibliografie:

1. ADLER, A. *Cunoașterea omului*. București: IRI, 1996, 279 p. ISBN 973-97229-6-2.
2. ALBU, G. *Educația, profesorul și vremurile*. București: Paralela 45, 285 p. ISBN 978-973-47-1224-4.
3. CALLO, T. *Pedagogia practică a atitudinilor*. Chișinău: Litera, 2014. 235p. ISBN 978-9975-74-340-2.
4. CHIRCEV, A. *Psihologia atitudinilor sociale. Cu privire specială la români*. Sibiu: Editura Institutului de Psihologie al Universității din Cluj, 1941. 212 p.
5. DEWEY, J. *Democrație și educație. O introducere în filosofia educației*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1972. 310 p.
6. GOLU, M. *Bazele psihologiei generale*. București: Universitară, 2002. 710 p. ISBN 973-9961-58-4.
7. GRÜNBERG, L. *Axiologia și condiția umană*. București: Politica, 1972. 379 p.
8. MASLOW, A. *Motivație și personalitate*. București: Editura Trei, 2007. 500 p. ISBN 978-973-707-159-0.
9. MUREȘAN, V. *Managementul eticii în organizații*. București: Ed. Universității, 2009. 349p. ISBN 978-973-737657-2.
10. ȚĂRNĂ, E. *Conflictologia. Note de curs*. Chișinău: UPS „I. Creangă”. 2019. 275 p. ISBN 978-9975-134-76-7
11. ȚĂRNĂ, E. *Etica pedagogică. Curs universitar*. Chișinău: UPS ”I. Creangă”, 2023. 233 p. ISBN 978-9975-46-800-8
12. ȚĂRNĂ, E. *Valorile pedagogice ale dezvoltării atitudinii nonconflictuale a studenților din perspectiva integrării profesionale*. Monografie. Chișinău: UPS ”I. Creangă”, 2022, 315 p. ISBN 978-9975-46-639-4.